

Eğitimde Sürdürülebilirlik Bağlamında Türkiye’de Yaşayan Roman Çocukların Okul Öncesi Eğitime Katılımı

The Participation of Roma Children Living in Turkey in Preschool Education within the Context of Sustainability in Education

Sayfa | 45

Perihan CİVELEK , Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, perihan.civelek@idu.edu.tr

Geliş tarihi - *Received*: 18 Nisan 2025
Kabul tarihi - *Accepted*: 22 Temmuz 2025
Yayın tarihi - *Published*: 28 Ekim 2025

Abstract. This study examined the challenges faced by Roma children in accessing preschool education in Turkey, based on the perspectives of 15 Roma parents residing in the Konak district of İzmir province. Utilizing a case study model, data were collected through face-to-face interviews using a 'Personal Information Form,' a 'Participation in Preschool Education Form,' and a 'Semi-Structured Interview Form.' When the study results were analyzed, 13 parents reported that their children had not yet benefited from preschool education. The parents indicated that the primary barrier to participation in pre-primary education was economic inadequacy; however, cultural, familial, and social factors were also perceived as limiting access to education. Overall, parents expressed a positive attitude toward pre-primary education, viewing it as a crucial factor in their children's development. All participants stated they would like to enroll their children in preschool institutions if adequate support was provided. Specifically, parents requested financial assistance, job opportunities, transportation services, and measures to combat discrimination in schools. They also emphasized that access to schools limited to their neighborhoods hinders children's development and that access to quality schools in various regions should be ensured. Furthermore, they stressed the need for preschool education to be free of charge and highlighted the importance of establishing more kindergartens in their communities. In this context, the researcher made several recommendations based on the study's findings.

Keywords: Preschool education, Access to preschool education, Sustainability in education, Roma children.

Öz. Çalışmada Türkiye’de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunları, İzmir ili Konak ilçesinde ikamet eden 15 Roman ebeveynin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Durum çalışması modelinin kullanıldığı çalışmada veriler, “Kişisel Bilgi Formu”, “Okul Öncesi Eğitime Katılım Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla yüz yüze toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, ebeveynlerin 13’ü çocuklarının daha önce okul öncesi eğitimden yararlanmadığını belirtmiştir. Ebeveynler, okul öncesi eğitime katılımı karşılaştıkları en büyük engelin ekonomik yetersizlikler olduğunu ifade etmiş; bunun yanında kültürel, ailevi ve toplumsal etmenlerin de eğitime erişimi kısıtladığı görülmüştür. Ebeveynler, okul öncesi eğitime olumlu bir tutum sergilemekte ve bu eğitimi çocuklarının gelişimini destekleyen bir unsur olarak değerlendirmektedir. Tüm katılımcılar, yeterli destek sağlanması durumunda çocuklarını okul öncesi eğitim kurumlarına göndermek istediklerini belirtmiştir. Ebeveynler özellikle maddi destek, iş olanakları, ulaşım/servis imkânları ve okulda ayrımcılığa karşı önlemler talep etmektedir. Ayrıca, yalnızca mahallelerdeki okullara erişimin çocukların gelişimini sınırladığını, farklı bölgelerdeki nitelikli okullara erişimin sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Okul öncesi eğitimin ücretsiz olması gerektiği ve mahallelerde daha fazla anaokulu açılmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu kapsamda çalışmanın sonuçları bağlamında araştırmacı tarafından çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, Okul öncesi eğitime erişim, Eğitimde sürdürülebilirlik, Roman çocuklar.

Extended Abstract

Introduction. Education, in the most general sense, is a basic phenomenon that serves an essential purpose in all societies by fostering the development of individuals' existing knowledge, skills, and understanding through structured activities. This process continues throughout life (Şişman, 2014). The lifelong pursuit of education is essential for ensuring social sustainability and development. Through education, every society cultivates individuals with the necessary qualities (Oktay, 2015). Preschool education, which serves as the foundational element of learning by nurturing individuals with the qualities society needs from an early age, is essential for ensuring continuity in education (Ministry of National Education [MoNE], 2013). The skills and knowledge children acquire during this formative period, when they are most receptive to learning, are known to have lasting effects into their adult years. Consequently, the education provided to children during this time is crucial for fostering societal development (Kandır and Alpan, 2008; Yapıcı and Ulu, 2010). An evaluation of our society reveals that the enrollment rate, including preschool education, is significantly low among Roma communities (Kumcağız et al., 2018). Education plays a vital role in Roma communities, as it does in all communities, in promoting progress and continuity (Lane et al., 2014). Therefore, it is imperative that Roma children have access to education from preschool age, and that effective solutions are proposed and implemented (Çelik and Yüce Tar, 2015).

Method. This study aims to address the problems of Roma children's participation in preschool education from the perspective of their parents and to offer solutions to these problems. In this context, the study was designed using the case study model, a qualitative research method. Data were collected from 15 Roma parents residing in Izmir province. A purposive sampling method, based on specific criteria, was employed to select the study group. The primary criteria included that the parents were over the age of 18, had a preschool-aged child, and participated voluntarily in the study. Data were gathered through the 'Personal Information Form,' 'Participation in Preschool Education Form,' and 'Semi-Structured Interview Form.' Each interview lasted approximately 30 minutes. Following the interviews, the data were transferred to a computer for analysis. The collected data were analyzed using MAXQDA, one of the qualitative data analysis software. A content analysis method was employed during the data analysis process, hierarchical coding models were developed, and data tables were created to summarize the participants' responses. Since a single author conducted the study, the insights of a field expert with experience in qualitative data analysis were sought to ensure that the coding process was systematic and reliable.

Results. Participants primarily defined preschool education as a means of fostering their children's development. The theme of development was categorized into three areas: social-emotional development, cognitive development, and the development of self-care skills. An analysis of the participants' responses revealed that preschool education was predominantly viewed as a contributor to the enhancement of children's social-emotional skills. Among the 15 participants, it was found that the children of two participants had previously benefited from preschool education, while the children of 13 participants had not attended preschool. The reasons for this lack of access to preschool education were categorized as economic, cultural, familial, and social factors. All participants desired to enroll their children in preschool education institutions if adequate support was provided. Thirteen participants indicated that preschool education would contribute to the

development of positive behaviors, 12 noted its role in enhancing social skills, nine mentioned fostering a love for school, six highlighted its importance in adapting to primary school and building self-confidence, and two pointed to its benefits for language development. Financial support emerged as the most common suggestion among the solutions proposed by participants to facilitate their children's participation in preschool education.

Sayfa | 48

Discussion and Conclusion. When the study results were analyzed, 13 parents reported that their children had not previously benefited from preschool education. The parents identified economic inadequacy as the primary obstacle to accessing preschool education, while cultural, familial, and social factors were also perceived as barriers. Despite these challenges, parents expressed a positive attitude toward preschool education, viewing it as a crucial factor in their children's development. All participants indicated they would like to enroll their children in preschool educational institutions if adequate support was provided. Specifically, parents requested financial assistance, job opportunities, transportation services, and measures to combat discrimination in schools. They also highlighted that limited access to schools within their neighborhoods restricts children's development and advocated for ensuring access to quality schools in various regions. Furthermore, they stressed the necessity of free preschool education and the importance of establishing more kindergartens in their communities.

Giriş

Eğitim, en genel anlamda bireylerin var olan bilgi, beceri ve anlayışlarının gelişimini planlı faaliyetler ile destekleyerek tüm toplumlarda önemli bir amaca hizmet eden ve yaşam boyu devam eden temel bir olgudur (Şişman, 2014). Türkiye’de eğitim tüm vatandaşlar için din, dil, ırk, cinsiyet, etnik köken vb. bakılmaksızın temel bir haktır. Bu kapsamda devlet, ebeveynleri çocuklarını okula göndermeleri için teşvik ederek, eğitimi zorunlu kılmaktadır (Genç vd., 2015). Anayasamızın 42. maddesinde de “Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.” şeklinde belirtilmektedir (T.C. Anayasası, 1987). Eğitimin yaşam boyu devam etmesi, toplumsal sürdürülebilirliğin ve gelişimin sağlanmasında oldukça önemlidir. Çünkü eğitim sayesinde her toplum kendi ihtiyaç duyduğu nitelikte bireyler yetiştirmektedir (Oktay, 2015). Toplumun ihtiyaç duyduğu nitelikteki bireylerin erken yıllardan itibaren yetiştirilmesini sağlayarak eğitimin en temel unsurunu oluşturan okul öncesi eğitim, eğitimde devamlılığı sağlaması açısından oldukça önem taşımaktadır. Okul öncesi eğitim 0-6 yaş arasındaki çocukların tüm gelişim alanlarında var olan potansiyellerinin en ileri düzeye ulaşmasını sağlayarak çocukları gelecekteki toplumsal yaşama hazırlayan sistemli ve planlı bir eğitim sürecidir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). Öğrenmeye en açık olunan bu dönemde çocuklara kazandırılanların yetişkinlik yıllarında devamlılık sağladığı bilinmektedir. Bu nedenle bu dönemde çocuklara verilecek olan eğitim, toplumun gelişimini sağlaması bakımından oldukça değerlidir (Kandır ve Alpan, 2008; Yapıcı ve Ulu, 2010). Erken çocukluk dönemi ve eğitimi bir toplumun ulusal kalkınma amaçlarına ulaşabilmesinde oldukça önemlidir. Okul öncesi dönemde okullaşma oranındaki artışlar, bir toplumun gelecekteki kalkınması adına oldukça önem teşkil etmektedir (Türk Eğitim Derneği, 2022). Toplumumuz değerlendirildiğinde Roman toplumlarında okul öncesi de dahil olmak üzere okullaşma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Kumcağız vd., 2018). Sadece Türkiye’de değil Avrupa’da da Roman toplumlarında birçok nedenden dolayı (ekonomik problemler, dışlanma, ayrımcılık vb.) okullaşma oranının düşük olduğu bilinmektedir (Diktaş vd., 2016). Türkiye’de yaşayan Roman nüfusuna yönelik resmi bir veri bulunmamakla birlikte bu sayının 500.000 ile 5 milyon arasında değiştiği söylenmektedir. Roman bireylere ilişkin veri eksiklikleri, mevcut sorunların daha da görünmez bir hale gelmesine yol açmaktadır. Roman çocukların özellikle de pandemi döneminde okullaşma oranlarının iyice düşerek %2 gibi bir orana gerilediği ortaya konulmuştur (Sıfır Ayrımcılık Derneği, 2023). Bu oldukça düşük bir orandır. Roman çocukların okula kayıt oranları, genel nüfusa göre daha düşüktür. Roman çocukların sadece %30-40’ının ilkokuldan mezun olduğu belirtilmektedir (Özdemir, 2019). Sosyal Demokrasi Vakfı (2021) tarafından “Türkiye’de Roman Toplulukları ve Yoksulluk Araştırması Raporu” sonuçlarına göre Roman ailelerin çocuklarının %91,1 oranında okula gitmedikleri belirlenmiştir. Eurochild (2022) tarafından yapılan projede Roman çocukların erken yıllardan itibaren okulu terk etme oranlarının yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Bu çocukların erken çocukluk eğitim ve bakım uygulamalarına katılımlarının oldukça düşük olduğu, birçok Roman çocuğun ilkokul eğitimlerini tamamlamadıkları belirtilmiştir. Eğitimin tüm çocuklar için eşit fırsatlar sağlaması gerektiği düşünüldüğünde, Roman çocukların erken yıllardan itibaren eğitime katılımının sağlanması gerektiği açıktır. Eğitim, toplulukların ilerlemesinde ve sürekliliğin sağlanmasında tüm topluluklarda olduğu gibi Roman toplumları üzerinde de hayati bir role sahiptir (Lane et al., 2014). Bu nedenle Roman çocuklarının okul öncesi çağından itibaren eğitim almaları sağlanmalı ve bunun için çözüm önerileri sunulurken, hayata geçirilmelidir (Çelik ve Yüce Tar, 2015). T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2023), eğitim faaliyetlerine ilgi duymayan Roman çocukların, yetişkin olduklarında gerek toplumsal hayata uyum sağlama, gerekse iş piyasasına giriş imkânına sahip olma

gibi hususlarda önemli güçlükler yaşadıklarını vurgulamaktadır. Avrupa genelinde de benzer bir durum söz konusudur. Bu bağlamda Avrupa genelindeki Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım oranları 2016 yılında yapılan araştırmalara göre %53 civarındadır, bu oran genel AB ortalamasının oldukça altında kalmaktadır (European Commission, 2016). Romanya'da Roman çocuklarının okul öncesi eğitime katılım oranı %38, Bulgaristan'da ise %42 seviyelerindedir (European Union Agency for Fundamental Rights, 2020). Avrupa Komisyonu'nun 2020 raporuna göre, Roman çocukların ilköğretime katılım oranları yaklaşık %85 civarındadır, ancak devamsızlık ve erken terk oranları yüksektir. Roman öğrencilerin eğitim sisteminden erken ayrılma oranı AB Komisyonu verilerine göre %68'dir (European Commission, 2020). Toplumsal ilerleme, toplumdaki tüm bireylerin bir arada uyum içerisinde yaşamasıyla mümkündür. Bireylerin eğitim yoluyla kazandıkları bilgi, beceri ve alışkanlıklar doğrudan topluma katkıda bulunmaktadır (Heckman, 2006). Bu nedenle Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı, toplumsal gelişme ve ilerleme için önemli adımlardan birini oluşturmaktadır. Roman çocukların erken yıllardan itibaren eğitime dâhil edilmesi, çocukların eşit fırsatlar bağlamında gelişimini sağlarken, Roman çocuklara olan toplumsal önyargıların azalmasına ve çocukların toplumsal uyumunun güçlenmesine fırsat sunar. Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı, eğitimde yoksulluk ve dezavantajlı olma gibi döngülerin kırılmasında önemli bir unsur teşkil etmektedir. Okul öncesi eğitim, çocuklara temel akademik ve sosyal beceriler kazandırarak onların ilköğretim ve sonrasında daha başarılı olmalarına katkıda bulunur (Barnett, 2008). Bu bağlamda okul öncesi eğitim, çocuklarda okula bağlılık duygusunu geliştirerek okul terk oranlarını düşürebilir. Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı, çocukların okula uyum sağlamalarını kolaylaştırır ve akademik başarılarını destekleyerek diğer kademelerdeki eğitim sürecini tamamlamalarını sağlar (Reynolds et al., 2011). Erken çocukluk eğitimi, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak tüm çocukların aynı başlangıç noktasından başlamasına yardımcı olur. Bu durum ise Roman çocukların ileriki eğitim süreçlerinde diğer çocuklarla daha eşit şartlarda eğitim almalarının önünü açar. Okul öncesi eğitim, farklı kültürleri tanıma ve toplumsal normlara uyum sağlama konusunda önemli bir zemin sunar. Roman çocukların okul öncesi eğitim almaları hem kendi kültürel kimliklerini geliştirmelerine hem de toplumun diğer üyeleriyle uyumlu bir eğitim süreci yaşamalarına katkıda bulunur. Bu uyum çocukların ileriki yaşlarda eğitim sürecine daha kolay entegre olmasını sağlar (Banks, 2016).

İlgili alan yazın ışığında başta ekonomik nedenler olmak üzere Roman çocukların günümüzde büyük oranda birçok nedenden kaynaklı olarak okulu terk etme ya da devam etmeme davranışı sergiledikleri ve çocukların okul öncesi eğitimden itibaren eğitime katılımlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ve kalkınmayı başarmış bir toplum iyi yetişmiş ve gelişen bireylerle mümkündür (Heckman, 2006). Bu nedenle ülkemizde önemli bir nüfus yoğunluğuna sahip gruptan biri olan Roman toplumlarının erken yaşlardan itibaren eğitime katılımları ve eğitimin önemine yönelik ailelerin bilinçlendirilmeleri oldukça önemli ve gereklidir. Özellikle de okul öncesi eğitim yılları, çocukların yetişkinlik dönemindeki bilgi, beceri, alışkanlık ve tutumlarının temellerini oluşturarak eğitimde sürekliliği ve devamlılığı sağlaması adına kritik yılları kapsamaktadır (McCoy et al., 2017). Türkiye'de Roman çocuklara ilişkin yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar ile daha çok okula devam, dışlanma, sosyal uyum, okul doyumu gibi problemler üzerine odaklanılmaktadır (Çeviker vd., 2018; Diktaş vd., 2016; Genç vd., 2015; Kumcağız vd., 2018; Öksüz vd., 2018). Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye'de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunlarını ebeveynlerinin gözünden ele almak ve bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır. Konu alan yazına getireceği yenilik bakımından önemli olmakla birlikte, çalışma

çıktılarını içeren geniş özetin Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmet Bakanlığı ile Türkiye'deki Roman Dernekleri Federasyonlarına ulaştırılması hedefler arasındadır. Bu sayede çalışmanın çıktılarının, dezavantajlı gruplardan biri olan Roman vatandaşlarına yönelik olarak çeşitli faaliyetler (projeler, eğitim, seminer, çalıştay vb.) yapılmasını teşvik edeceği düşünülmektedir. Ayrıca elde edilecek sonuçlar bağlamında çalışma kapsamının daha da genişletilerek Roman bireylere yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde yeni çalışmaların gerçekleştirilmesi hedefler arasında yer almaktadır. Roman çocuklarının eğitime erişiminin kısıtlılığı, sürdürülebilir bir eğitim sistemi inşa etmenin önünde büyük bir engeldir. Erken yaşta eğitim fırsatlarına erişemeyen Roman çocuklarının eğitim hayatlarına dezavantajlı bir başlangıç yapmaları, ilerleyen yıllarda akademik başarılarının düşük kalmasına ve topluma entegre olamamalarına neden olabilir. Erken çocukluk eğitimi, bireyin zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi için kritik bir dönemdir. Bu dönemde eğitimden faydalanan çocukların ilerleyen yıllarda akademik başarıları daha yüksek, topluma katılımları daha güçlü ve sosyal becerileri daha gelişmiş olmaktadır. Bu bağlamda çalışma ile erken çocukluk eğitime Roman çocuklarının daha fazla katılımını sağlamak amacıyla çözüm önerileri sunulacaktır. Roman çocuklarının eğitime katılımı, sadece bireysel gelişimleri için değil, aynı zamanda toplumsal entegrasyon açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Yöntem

Araştırma modeli

Çalışmada Türkiye'de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunlarının ebeveynlerinin gözünden ele alınması ve bu sorunlara çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Yin, 2018). Durum çalışması modelinin temel amacı, araştırılan olguyu tüm boyutlarıyla anlamak ve bu olguya ilişkin detaylı bilgiler sunmaktır. Bu model, karmaşık ve çok boyutlu olguların araştırılmasında etkili bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Tisdell et al., 2025). Bu çalışmalarda evrene genelleme yapmak yerine, var olan veri setleriyle analitik genellemeler yapılarak önermelerde bulunmak önem taşımaktadır (Aytaçlı, 2012). Bu bağlamda durum çalışmalarında veri setleri üzerinde karşılaştırma yapılması yerine, olay ya da durumlar tanımlanmaya çalışılmaktadır (Hancock & Algozzine, 2006). Veri toplama sürecinde gözlem, görüşme ve dokümanlar bu modelde en sık kullanılan veri toplama teknikleri arasında yer almaktadır (Creswell, 2014). Bu kapsamda çalışmada Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunları ebeveyn görüşleri bağlamında incelenerek, mevcut bir durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Roman ebeveynler ile görüşme gerçekleştirilmiş ve görüşme yanıtları olduğu gibi aktararak herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Türkiye'de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımlarına ilişkin yaşanan mevcut problemler tanımlanmaya çalışılmış, yaşanan sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

Çalışma grubu

Veriler, İzmir ilinde yaşayan 15 Roman ebeveyninden elde edilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde belirli ölçütlere dayalı olarak amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, Civelek, P. (2025). Eğitimde sürdürülebilirlik bağlamında Türkiye'de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(Özel sayı 4), 45-70.
DOI. 10.51460/baebd.1679213

ebeveynlerin 18 yaşından büyük olmaları, okul öncesi çağında bir çocuğa sahip olmaları ve çalışmaya gönüllü olarak katılmaları temel kriterler olarak belirlenmiştir. Ebeveynlere ulaşma sürecinde ilgili ölçüt kriterlere uyan üç ebeveyne ulaşılarak görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreci öncesinde araştırmanın amacı ve süreci ebeveynlerle paylaşılmıştır. Görüşme süreci sonunda ebeveynlerden araştırmaya katılabilecek diğer ebeveynleri önermeleri istenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın ölçüt kriterleri bağlamında 15 Roman ebeveyne ulaşılarak veriler elde edilmiştir. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğü araştırmanın doğasına ve amacına göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle özellikle de nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğüne karar verilirken esnek olmak ve veri doyum noktasını dikkate almak gerekmektedir. Bu kapsamda küçük ölçekli çalışmalar için 5-15 katılımcı yeterli olabiliyorken, orta ölçekli çalışmalarda 15-30 katılımcı, büyük ölçekli çalışmalarda ise 30 veya daha fazla katılımcı gerekebilmektedir (Creswell, 2014). Çalışmada veriler yüz yüze görüşmelerle elde edilmiştir. Katılımcılara K1-K15 arasında kodlar verilmiştir. Katılımcılara ilişkin demografik veriler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik değişkenler	Demografik özellikler	f
Çocuğa yakınlık derecesi	Anne	12
	Baba	3
Çocuk sayısı	2 çocuk	7
	3 çocuk	4
	4 çocuk	4
Yaş	24-29 yaş	7
	30-35 yaş	3
	36-41 yaş	3
	42-47 yaş	2
Eğitim durumu	Okuryazar değil	4
	Okuryazar	2
	İlkokul mezunu	4
	Ortaokul mezunu	4
	Lise mezunu	1
Meslek	Ev hanımı	11
	Esnaf	2
	İşçi	1
	Emekli	1

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılan ebeveynlerin büyük çoğunluğunu annelerin oluşturduğu görülmektedir (n=12). Katılımcıların çoğu iki çocuğa sahiptir (n=7) ve çoğunlukla 24-29 yaş aralığında yer almaktadır (n=7). Eğitim durumlarına bakıldığında; dört ebeveynin okuryazar olmadığı, dördünün ilkokul mezunu ve dördünün ise ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Mesleki durumları incelendiğinde ise katılımcıların büyük çoğunluğu ev hanımıdır (n=11).

Veri toplama araçları

Çalışmada Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunları ailelerinin okul öncesi eğitime bakış açıları üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda çalışmada veriler ‘Kişisel Bilgi Formu’,

Civelek, P. (2025). Eğitimde sürdürülebilirlik bağlamında Türkiye’de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(Özel sayı 4), 45-70.

DOI. 10.51460/baebd.1679213

WAJES, (2025), 16 (Special issue 4), 45-70.
BAEBD, (2025), 16 (Özel sayı 4), 45-70.
Research Paper / Araştırma Makalesi

‘Okul Öncesi Eğitime Katılım Formu’ ve ‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’ ile elde edilmiştir. Demografik Bilgi Formu; çocuğa yakınlık derecesi, çocuk sayısı, yaş, eğitim durumu ve mesleki değişkenlere ilişkin veriler elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Sayfa | 53

“Okul Öncesi Eğitime Katılım Formu”, Roman çocukların daha önce okul öncesi eğitim alıp almadıkları, hâlihazırda okul öncesi eğitime devam edip etmedikleri ve okul öncesi eğitime erişimde yaşanan güçlüklerin belirlenmesine yönelik açık ve kapalı uçlu beş sorudan oluşmaktadır. Bu kapsamda ilgili form alanında uzman üç kişiye gönderilmiş ve uzman görüşleri sonucunda form üzerinde gerekli değişiklikler yapılarak forma son hali verilmiştir.

‘Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu’ ise Roman ailelerin okul öncesi eğitime bakış açılarını, çocuklarının okul öncesi eğitime katılmama nedenlerini ve bu duruma ilişkin çözüm önerilerini ortaya koymaya yönelik açık uçlu beş sorudan oluşmaktadır. Formun hazırlanma sürecinde öncelikle konuya ilişkin literatür taranmış ve Roman ailelerin eğitime dair yaşadıkları genel sorunlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda ilk aşamada yedi sorudan oluşan bir taslak form hazırlanmış ve alanında uzman üç kişiden görüş alınmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda iki soru formdan çıkarılmış ve görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmada verilerin toplanması süreci öncesinde gerekli etik kurul izni alınmıştır (Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 26.09.2024 tarihli ve 28 sayılı kararı). Ardından konuya ilişkin ulusal ve uluslararası alan yazın incelemesi yapılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılacak veri toplama araçları hazırlanarak uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar tarafından alınan dönütler sonucunda veri toplama araçlarına son hali verilmiştir. Çalışmanın verileri 15 Roman ebeveyninden elde edilmiştir. Bu süreçte, Roman vatandaşların yoğun olarak yaşadığı iller belirlenmiş ve çeşitli illerdeki Roman derneklerinin federasyon başkanlarıyla iletişime geçilerek verilerin toplanma sürecine ilişkin görüş alınmıştır. Roman topluluklarında okuryazarlık oranlarının düşük olması nedeniyle, verilerin yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmasına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmacının kolay erişilebilirlik açısından uygunluğu ve Roman nüfusunun yoğunluğu dikkate alınarak, İzmir ili çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu süreçte Roman vatandaşların yoğunlukla yaşadığı mahalleler belirlenmiş ve İzmir ili Konak ilçesine bağlı İkiçeşmelik semtinde bulunan Roman vatandaşlarla çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesinde belirli ölçütler esas alınmıştır. Bu ölçütler; ebeveynlerin 18 yaşından büyük olmaları, okul öncesi çağında çocuğa sahip olmaları ve araştırmaya gönüllü olarak katılmalarıdır. İlk aşamada, bu ölçütlere uyan üç ebeveynle görüşme yapılmış ve ardından bu katılımcılardan, araştırmaya katılabilecek diğer ebeveynleri önermeleri istenmiştir. İlgili ölçütler bağlamında 15 katılımcıya ulaşılabilmektedir. Veri toplama sürecinde katılımcılara, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, “Okul Öncesi Eğitime Katılım Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” yüz yüze uygulanmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ardından elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Toplanan veriler, nitel veri analizi programlarından biri olan MAXQDA aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analiz sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmış, hiyerarşik kod modelleri oluşturulmuş ve katılımcı cevaplarına ilişkin veri tabloları hazırlanmıştır. Çalışma tek yazarlı olarak

yürütüldüğünden, kodlama sürecinin sistematik ve güvenilir bir biçimde gerçekleştirilmesi amacıyla, nitel veri analizinde deneyimli bir alan uzmanından görüş desteği alınmıştır.

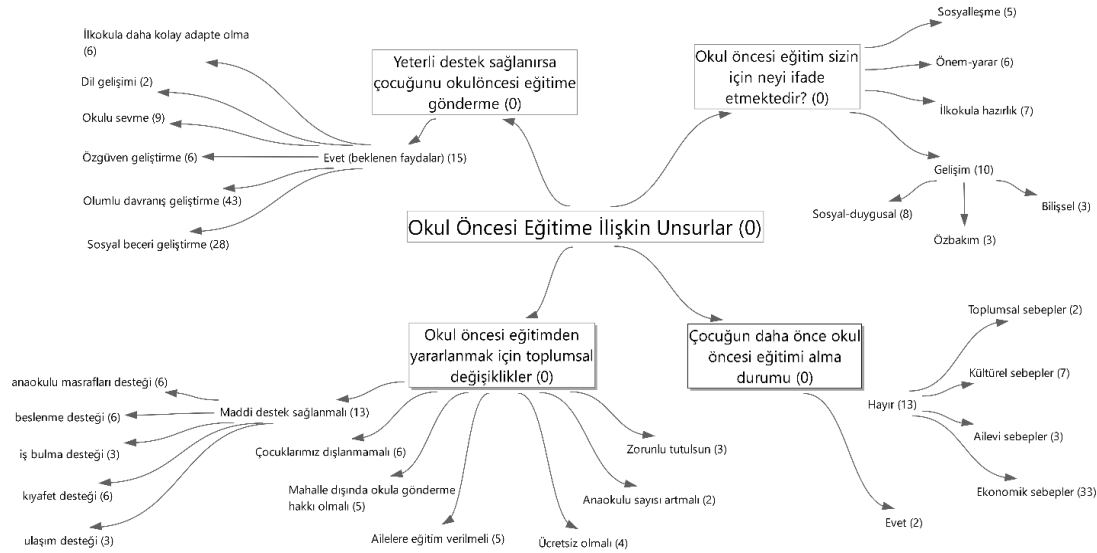
Geçerlik - güvenilirlik çalışmaları

Sayfa | 54

- Çalışma öncesinde, ilgili alanda ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılmış ve literatürden elde edilen bilgiler ışığında veri toplama araçlarının oluşturulması sürecine geçilmiştir.
- Çalışmada kullanılan veri toplama araçları alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş, uzman görüşleri doğrultusunda formlar üzerinde gerekli düzenlemeler yapılarak formlara son hali verilmiştir.
- Çalışma kapsamında Roman nüfusunun yoğun olduğu iller belirlenmiş ve bu illerdeki Roman dernekleri federasyon başkanlarıyla iletişime geçilerek verilerin toplanma sürecine ilişkin görüş alınmıştır.
- Roman topluluklarında okuryazarlık oranlarının genellikle düşük olduğu göz önünde bulundurularak, veriler yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır.
- Çalışma, Roman nüfusunun yoğun olduğu İzmir ili Konak ilçesindeki İkiçeşmelik semtinde gerçekleştirilmiştir.
- Çalışmaya katılan ebeveynlerin seçiminde, araştırma amacına uygun kriterler belirlenmiş ve bu kriterlere uyan katılımcılara ulaşılmıştır. Katılımcılar, mahallede yaşayan Roman ebeveynler arasından gönüllülük esasına dayanarak seçilmiştir.
- Elde edilen veriler, Roman ebeveynlerden olduğu gibi hiçbir müdahaleye tabi tutulmadan, doğrudan bilgisayar ortamına aktarılmıştır.
- Verilerin analizinde, nitel veri analizi yazılımı olan MAXQDA kullanılmış ve bu yazılım aracılığıyla veriler objektif bir şekilde analiz edilmiştir.
- Çalışma tek yazarlı olarak gerçekleştirilmiş olup, kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla nitel veri analizi konusunda deneyimli bir uzmandan görüş desteği alınmıştır.

Bulgular

Bu çalışmada, Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunları, ailelerinin okul öncesi eğitime yönelik bakış açıları üzerinden incelenmiştir. Çalışma kapsamında oluşturulan temalar Şekil 1' de gösterilmektedir.

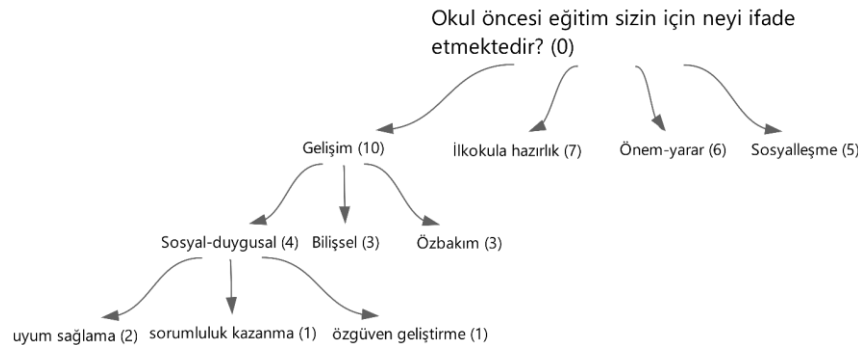
Şekil 1. Okul öncesi eğitime ilişkin unsurlar

Şekil 1 incelendiğinde katılımcıların verdikleri cevapların okul öncesi eğitime ilişkin unsurlar teması etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bulguları ilgili tema ve alt temalar bağlamında ele alınmış olup, bulgular aşağıda sunulmaktadır.

“Okul öncesi eğitim sizin için neyi ifade etmektedir?” şeklinde ifade edilen soruya ilişkin elde edilen bulgular Şekil 2 ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.
Okul öncesi eğitime yüklenen anlamlar

Kodlar	f	Katılımcı Kodları
Gelişim	10	K1, K4, K6, K8, K10, K11, K12, K13, K14, K15
İlkokula Hazırlık	7	K1, K2, K3, K7, K9, K11, K12
Önem/Yarar	6	K3, K4, K5, K9, K11, K15
Sosyalleşme	5	K8, K10, K12, K14, K15

Şekil 2. Okul öncesi eğitime yüklenen anlamlara ilişkin hiyerarşik kod modeli

Tablo 2 ve Şekil 2'ye göre birinci soruya ilişkin katılımcıların verdiği yanıtlar "gelişim (n=10), ilkokula hazırlık (n=7), önem/yarar (n=6) ve sosyalleşme (n=5)" temaları altında ele alınmıştır. Katılımcılar okul öncesi eğitimi çoğunlukla çocuklarının gelişimlerine katkı sağlayan bir eğitim olarak tanımlamıştır. Gelişim teması sosyal-duygusal gelişim, bilişsel gelişim ve öz bakım becerilerinin gelişimi olmak üzere kodlanmıştır. Bu bağlamda katılımcıların verdiği yanıtlar incelendiğinde okul öncesi eğitim çoğunlukla çocukların sosyal-duygusal becerilerinin gelişimini sağlayan bir eğitim olarak ifade edilmiştir. Katılımcılar, sosyal-duygusal gelişim bağlamında okul öncesi eğitimin; toplum içinde uygun davranışlar sergileme, sorumluluk alma, yeteneklerin gelişimi ve bu yolla özgüvenin desteklenmesi açısından önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar okul öncesi eğitimin sosyal-duygusal olarak gelişime katkı sağladığını şu ifadelerle belirtmiştir: "K3: Çocuğa toplum içinde nasıl davranması gerektiğini öğretir, sorumluluklarını öğretir., K14: Benim için sosyalleşmelerini, kaynaşmalarını sağlayan, oyunlar oynamalarını sağlayan, sorumluluk almalarını kolaylaştıran, özgüvenlerini geliştiren bir eğitimidir." Katılımcıların sosyal-duygusal gelişimden sonra en sıklıkla vurguladıkları diğer bir ifade okul öncesi eğitimin bilişsel gelişimi (n=3) sağlayan bir eğitim olarak tanımlanmasıdır. Bilişsel gelişim bağlamında katılımcılar, okul öncesi eğitimin çocuklara birçok bilgi kazandıran bir eğitim olduğunu vurgulamışlardır. Bilişsel gelişim alt temasında katılımcılar "K11: Harfleri, sayıları, renkleri, şarkıları, dans etmeyi öğreniyorlar. El işi etkinlikleri yapıyorlar, K10: Öğretmenleri oluyor, onlara bilgi öğretiyor." şeklinde görüş bildirmiştir. Sosyal-duygusal gelişim ve bilişsel gelişimin yanı sıra çocuğun öz bakım becerilerinin (n=3) geliştiğini vurgulayan aileler, okul öncesi eğitimin ellerini yıkama, yemeklerini kendileri yeme, tuvalet alışkanlığı kazanma gibi öz bakım becerilerinin gelişimini sağlayan bir eğitim olduğunu belirtmiştir. Öz bakım alt temasında katılımcılar "K9: Çocukların sıraya girmeyi öğrendiği, tuvalet eğitimi aldığı, yemeklerini tek başına yiyebildikleri, faydalı bir eğitim, K11: Ellerini yıkamayı öğreniyor. Kendi ayaklarının üzerinde durabilmeyi başarıyor yani." şeklinde görüş belirtmiştir.

Şekil 2 incelendiğinde sosyal-duygusal gelişimden sonra katılımcılar çoğunlukla okul öncesi eğitimi ilkokula hazırlık (n=7) olarak algılamaktadır. Katılımcılar ilkokula hazırlık bağlamında okul öncesi eğitimi ilkokula başlamak için gerekli becerileri kazandıran, okula adapte olmasını kolaylaştıran bir eğitim olarak algılamışlardır. İlkokula hazırlık temasında katılımcılar "K2: Çocuğun okula adapte olmasını ve ilkokula daha rahat başlaması demektir., K7: Okul hayatına başlamasını kolaylaştıran, eğitimidir." şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların okul öncesi eğitim algılarına ilişkin diğer bir ifade önem/yarar (n=6) temasıdır. Bu kapsamda katılımcılar okul öncesi eğitimi pek çok bakımdan çocuğun yararına, faydalı ve gerekli bir eğitim olarak görmüştür. Altı katılımcı "K3: çok önemlidir, K1: oldukça yararlıdır, K9: çok yararlı, K5: Çocukların gelecekle için, daha iyi yerlere gelmeleri için çok önemlidir" gibi ifadelerle önemli ve faydalı bulduklarını belirtmiştir.

Katılımcıların okul öncesi eğitim algılarına ilişkin son ifade ise sosyalleşme (n=5) temasıdır. Katılımcılar okul öncesi eğitimi çocukların arkadaş edinerek sosyalleştikleri, birlikte oyun oynayarak vakit geçirdikleri bir eğitim olarak algıladıklarını belirtmiştir. Okul öncesi eğitimi sosyalleşmek için bir araç olarak gören katılımcılar "K8: Çocukların arkadaş edindikleri, birlikte oyun oynadıkları... eğitimidir., K10: Arkadaşları oluyor. Birlikte paylaşımda bulunuyorlar." şeklinde görüş belirtmiştir.

“Okul öncesi eğitim gibidir. Çünkü” şeklinde ifade edilen ikinci soruya ilişkin bulgular Tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3.

Okul öncesi eğitime ilişkin çağrışımlar

Kategoriler	Metafor	F
Gelişim kaynağı olarak	kitap(2), resim, aile, güneş, sanat, fidan, kalem, tünel, toprak	10
Sosyalleşme kaynağı olarak	yaşam, resim, aile, gökkuşağı	4
Mutluluk kaynağı olarak	müzik	1

Sayfa | 57

Tablo 3’te sunulan metaforik analiz sonuçlarına göre katılımcıların okul öncesi eğitime ilişkin en fazla benimsedikleri metaforlar gelişim kaynağı (n=10), sosyalleşme kaynağı (n=4) ve mutluluk kaynağı (n=1) olmuştur. Katılımcıların okul öncesi eğitime ilişkin algılarının olumlu olduğu ve okul öncesi eğitimi faydacılık bakımından ele aldıkları görülmüştür. Katılımcılar, okul öncesi eğitimi daha çok çocukların gelişimini sağlayan bir metafor olarak algılamaktadır. Bu metaforlarda okul öncesi eğitimin bilgi kaynağı olduğu, çocukları geleceğe hazırladığı, pek çok yönden gelişimlerini desteklediği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Katılımcıların gelişim kaynağı olarak kategorilendirilen cevaplarına ilişkin örnekler şöyledir:

“K6: Okul öncesi eğitim kitap gibidir. Çünkü çocukları bilgiyle doldurur ve yol gösterir.”

“K7: Okul öncesi eğitim güneş gibidir. Çünkü çocuklarımızı aydınlatır.”

Araştırmaya katılan dört katılımcı okul öncesi eğitimi sosyalleşme kaynağı olarak ifade etmiştir. Katılımcıların cevaplarına ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K8: Okul öncesi eğitim aile gibidir. Çünkü çocuklar burada arkadaşlarıyla aile olmayı öğrenir.”

“K15: Okul öncesi eğitim gökkuşağı gibidir. Çünkü farklı çocukları bir araya getirerek onları kaynaştırır.”

Okul öncesi eğitimi mutluluk kaynağı olarak gören katılımcının ise görüşü şu şekildedir:

“K4: Okul öncesi eğitim müzik gibidir. Çünkü çocuklarımızı mutlu eder, hayatlarına neşe katar.”

“Çocuğunuz/çocuklarınız daha önce okul öncesi eğitimi aldılar mı? Hayır, ise okul öncesi eğitime katılamamalarının nedenleri nedir?” şeklinde ifade edilen üçüncü soruya ilişkin bulgular Tablo 4 ve Şekil 3’te sunulmuştur.

Tablo 4.

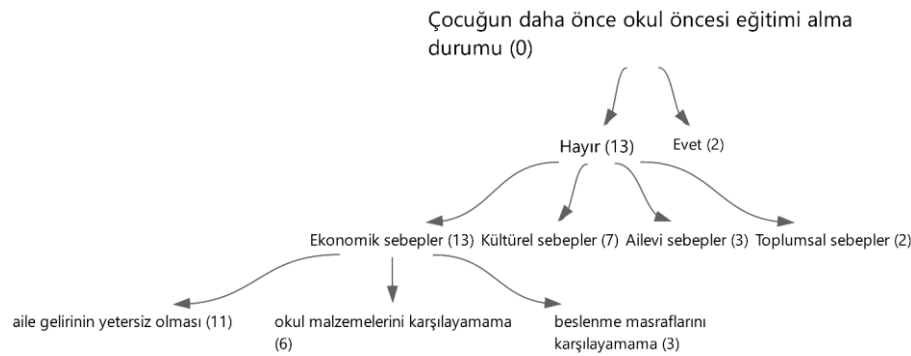
Okul öncesi eğitim alma durumu

Çocukların okul öncesi eğitim alma durumu	Nedenler	f	Katılımcı kodları
Hayır (13)	Ekonomik	13	K1, K2, K3, K6, K7, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15
	Kültürel	7	K3, K7, K9, K11, K12, K13, K15
	Ailevi	2	K3, K9, K13
	Toplumsal	2	K8, K13
Evet (2)	-	2	K4, K5

Tablo 4 incelendiğinde; 15 katılımcıdan iki katılımcının çocuklarının daha önce okul öncesi eğitimden faydalandığı, 13 katılımcının çocuklarının ise okul öncesi eğitime katılamadıkları belirlenmiştir. Çocukların okul öncesi eğitime erişememe nedenleri ise ekonomik (n=13), kültürel (n=7), ailevi (n=2) ve toplumsal nedenler (n=2) olarak kategorilendirilmiştir. Oluşturulan temalara ilişkin hiyerarşik kod modeli Şekil 3'te sunulmuştur:

Sayfa | 58

Şekil 3. Okul öncesi eğitim alma durumuna ilişkin hiyerarşik kod modeli

Tablo 4 ve Şekil 3 incelendiğinde katılımcıların çoğunun çocuklarının okul öncesi eğitime erişemedikleri görülmektedir. Bu kapsamda okul öncesi eğitime erişememenin ana nedeni ekonomik sorunlar olarak belirtilmiştir. Temaya ilişkin görüş bildiren katılımcıların tamamı okul öncesi eğitim masraflarını karşılayabilecek maddi güçlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Ekonomik nedenler teması “aile gelirinin yetersiz olması (n=11), okul malzemelerini karşılayamama (n=6), beslenme masraflarını karşılayamama (n=3)” alt temalarından oluşmaktadır. Bu kapsamda katılımcılar ekonomik nedenlerden kaynaklı olarak çocuklarını sadece okul öncesi eğitim kurumlarına değil, diğer eğitim kademelerine de kolaylıkla gönderemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar gelirlerinin az olduğu ancak giderlerinin çok olmasından kaynaklı olarak eğitime yeteri kadar bütçe ayıramadıklarını belirtmiştir. Okul öncesi eğitimi oldukça masraflı bulduklarını özellikle de okul malzemeleri, okul aidatı, kıyafet ve beslenme masraflarını karşılayabilecek bir bütçeye sahip olmadıklarına ilişkin görüş bildirmişlerdir. İki katılımcı okul öncesi eğitime ayırayabilecek bir bütçelerinin olmadığını ifade ederken, çocuklarının ilkokula başladığında benzer bilgileri öğreneceklerini ifade etmiştir. Katılımcıların ekonomik sebepler temasına ilişkin verdiği yanıtlara ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K1: Hiçbir çocuğumu anaokuluna gönderemedim. Bu şartlar altında nasıl gönderebilelim ki? İlkokulu bile zor okutuyoruz. Hayat çok pahalı. Anaokulu çok masraflı. Kıyafetler, okulların istedikleri malzemeler oluyor. Ne bileyim kâğıddır, boyama kalemleridir, resim defterleri, oyun hamurları gibi. Birde yemek masrafları var.”

“K6: Bu kadar masraflı bir yere göndermem mümkün değil. Yoksa çok isterdim gerçekten. Çevremizde anaokuluna giden çocuklar var. Çok özeniyorum. Çok şey öğreniyorlar. Ama benim maddi açıdan yetişebilme gibi bir imkânım yok. Koli koli kâğıtlar, kolilerle peçeteler, ıslak mendiller, kıyafetler, bir ton malzemeler isteniyor. Ben aslında kaydını yaptırmak için gitmiştim. Ama kayıt için bir sürü şey istenince vazgeçmek durumunda kaldık. Anaokulu çok önemli ama böyle de olunca neden göndereyim ki zaten ilkokulda her şeyi öğrenecek diye düşünüyorum. Önemsemediğimden değil ama başka çaremiz yok. Paramız yetseydi gönderirdim mutlaka.”

Tablo 4 ve Şekil 3 incelendiğinde katılımcıların çocuklarının okul öncesi eğitime erişememelerinin diğer bir nedeni kültürel sebepler olarak belirtilmiştir. Bu temaya ilişkin katılımcılar kendi kültürlerinde okul öncesi eğitime çok önem verilmemesi, çocukların birbirlerine olumsuz örnek olarak okulu terk davranışı sergilemesi, ebeveynlerin çocuklarına olumsuz rol model olması, hayata bakış açıları gereği gelecekte çok anlık yaşam biçiminin benimsenmesi en sıklıkla tekrarlanan ifadeleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda ebeveynler çocuklarının kendi mahallelerindeki Roman okullarına gittiklerini ve birbirlerinden örnek alarak okulu bırakma isteklerinde olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar, kendi kültürlerinde daha çok günlük ihtiyaçların karşılanmasına odaklandığını ve anlık bir yaşam biçiminin benimsendiğini, bu nedenle gelecek kavramına ilişkin belirgin bir algının oluşmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca kendilerinin de eğitilmiş olmadıkları ve çocuklarının eğitimleriyle yeteri kadar ilgilenemediklerini, bu yüzden çocuklarının kendilerini örnek alarak okula gitmek istemediklerine ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların kültürel sebepler temasına ilişkin verdiği yanıtlara ilişkin örnekler şu şekildedir:

"K9: Çalışıp, para kazanıp, günlük ihtiyaçlarımız için yaşıyoruz. Gelecek diye bir kavram da yok bizde. Anlık yani hayatlarımız."

"K12: Roman camiasında çocuklar zar zor okuyorlar zaten. Bizlerde de hatalar var. Eğitime çok önem vermiyoruz, günü kurtarmaya bakıyoruz. Mesela benim işim var ama günlük kazanıyorum. Çocuklar da bizden görüp okumak istemiyorlar. Biz de mesela onların ödevlerine yardımcı olamıyoruz, düşmüşüz geçim peşine okullarıyla çok ilgilenemiyoruz. Kültürümüzden kaynaklı faktörler de var yani."

Tablo 4 ve Şekil 3 incelendiğinde katılımcıların çocuklarının okul öncesi eğitime erişememelerinin diğer bir nedeni ailevi sebeplerdir. Bu tema altında katılımcılar aile içinde birbirlerine olumsuz örnek olduklarına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcılar kalabalık aile yapısına sahip olduklarını bu yüzden çocuklarını istedikleri gibi yetiştiremediklerini, okul öncesi eğitime göndermek isteseler bile aile yapılarının buna uygun olmadığına ilişkin görüş bildirmiştir. Katılımcıların ailevi sebepler temasına ilişkin verdiği yanıtlara ilişkin örnekler şu şekildedir:

"K3: Anne babalar olarak bizler önem versek bile, diğer aile büyükleri çocukları etkiliyor. Ya da biz farklı yetiştirmek istesek aileler buna müdahale ediyor."

"K9: Biz az gibi görünen kalabalık aileleriz. Şimdi benim iki çocuğum var bakarsan. Ama biz 30-40 kişilik bir aileyiz. Benim, eşimin ailesi, kardeşlerimiz, onların çocukları hep bir aradayız. Hem masrafımız çok hem de çocuklar da birbirlerinden çok etkileniyor. Mesela benim kardeşimin kızı var benim çocuğumla yaşıtlar, araları da çok iyi. Kardeşimin kızı okula gitmeyi hiç sevmiyor. Bu sefer benim çocuğum da ondan görüp daha ne olduğunu bilmeden gitmek istemiyor. Birbirlerine kötü örnek oluyorlar. Sonra da okulu bırakmak istiyorlar."

Tablo 4 ve Şekil 3'e bakıldığında çocukların okul öncesi eğitime erişememelerinin diğer bir nedeni toplumsal sebeplerdir. Bu temaya ilişkin katılımcılar toplumun Roman bireyleri dışlamasından kaynaklı sorunlara yönelmiştir. Bu kapsamda katılımcılar çocuklarını Roman mahalleleri dışındaki anaokullarına gönderemediklerini, alay, dışlanma gibi unsurlarla çocuklarının karşılaşmasından endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu temaya verilen yanıtla ilişkin yanıtlara ilişkin örnek şu şekildedir:

"K8: Mesela ben çocuğumu Roman mahallelerindeki okulların dışında bir yere de göndermeye çok çekiniyorum. Dışlanır mı, hırsızlıkla suçlanır mı, aşağılarlar mı? Kıyafetleri çok az dalga geçerler mi? Bunlar geliyor aklıma sürekli. Her türlü yaşam bize çok zor anlayacağın."

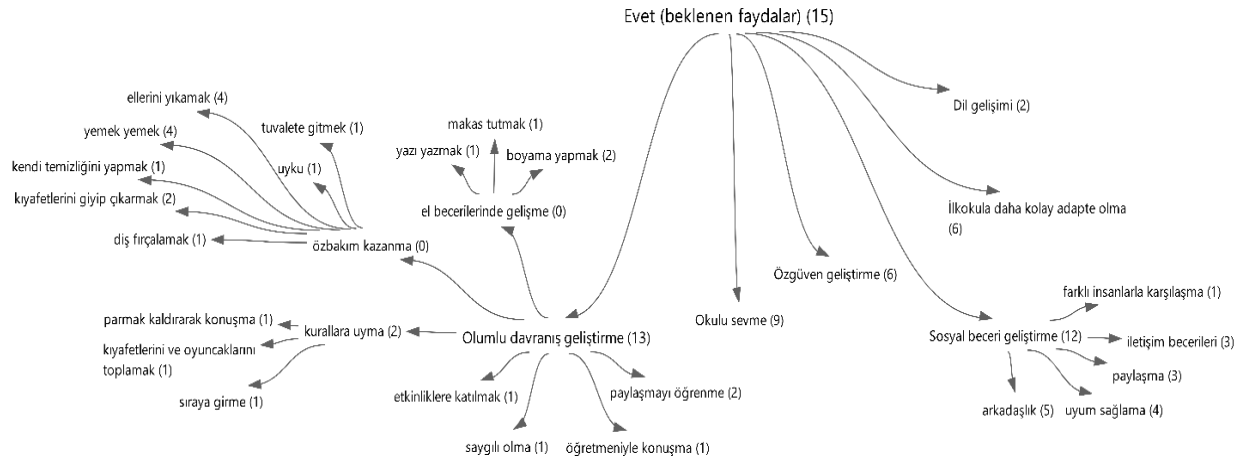
“Yeterli desteğin sağlanması durumunda çocuğunuzu/çocuklarınızı okul öncesi eğitime gönderir miydiniz? Evet, ise ne tür faydalarının olabileceğini düşünüyorsunuz? Hayır, ise neden?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 5 ve Şekil 4’te verilmiştir.

Sayfa | 60

Tablo 5.

Okul öncesi eğitimin faydaları

Okul öncesi eğitimin faydaları	f	Katılımcı kodları
Olumlu davranış geliştirme	13	K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K13, K14, K15
Sosyal beceri geliştirme	11	K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10, K12, K13, K14
Okulu sevmek	9	K1, K2, K4, K5, K8, K11, K12, K14, K15
İlkokula adapte olma	6	K1, K3, K4, K7, K11, K15
Özgüven geliştirme	6	K10, K11, K12, K13, K14, K15
Dil gelişimi	2	K9, K12

Şekil 4. Okul öncesi eğitimin faydalarına ilişkin hiyerarşik kod modeli

Tablo 5 ve Şekil 4 incelendiğinde; bütün katılımcılar yeterli desteğin sağlanması durumunda okul öncesi eğitim kurumlarına çocuklarını göndermek istedikleri yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan 13’ü okul öncesi eğitimin olumlu davranış geliştirmeye, 12’si sosyal beceri geliştirmeye, dokuzu okulu sevmeye, altısı ilkokula adapte olma ve özgüven geliştirmeye, ikisi ise dil gelişimine katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Tablo 5 ve Şekil 4 incelendiğinde katılımcılar okul öncesi eğitimi en sıklıkla olumlu davranışların gelişimi (n=13) üzerinde faydalı bulmaktadır. Katılımcılar olumlu davranış olarak öz bakım kazanma (n=14), el becerileri geliştirme (n=4), kurallara uyma (n=4), paylaşmayı öğrenme (n=2), etkinliklere katılma (n=1), saygılı olma (n=1) ve öğretmenleriyle/büyükleriyle nasıl konuşması gerektiğini öğrenme (n=1) alt temaları kapsamında görüş bildirmiştir. Bu temaya ilişkin katılımcılar en sıklıkla öz bakım becerilerinin gelişimi açısından okul öncesi eğitimi faydalı bulmaktadır (n=14). Katılımcılar öz bakım teması altında sırasıyla ellerini yıkamak (n=4), yemek yemek (n=4), kıyafetlerini giyip çıkarmak (n=2), tuvalete gitmek (n=1), kendi temizliğini yapmak (n=1), uykunun düzene girmesi (n=1) ve diş fırçalamak (n=1) ifadelerine yer vermiştir. Katılımcılar, okul öncesi eğitimi çocukların

temel yaşam becerileri kazanarak olumlu davranışlar sergilemesi açısından değerli bir araç olarak görmektedirler. Bu kapsamda katılımcıların çoğu, okul öncesi eğitimin çocukların günlük yaşam becerilerini (el yıkama, kıyafetlerini bağımsız bir şekilde giyme ve tuvalet alışkanlığı kazanma vb.) geliştirdiğini belirtmiş, evde bu becerileri kazandırmada zorluk yaşadıklarını ancak okul öncesi eğitim sayesinde bu becerileri kolaylıkla edinebileceklerini ifade etmişlerdir.

El becerilerinde gelişme (n=4) teması okul öncesi eğitimin olumlu davranış geliştirme açısından bildirilen diğer bir temasıdır. Bu tema altında boyama yapmak (n=2), makas tutmak (n=1) ve yazı yazmak (n=1) alt temalarına yer verilmiştir. Bu tema bağlamında katılımcılar okul öncesi eğitimin çocukların el becerilerinin geliştirilmesine yönelik sunduğu fırsatların önemini vurgulamışlardır. Bu kapsamda katılımcılar okul öncesi eğitim kurumlarında yapılan etkinlikler aracılığıyla çocukların boyama yapma, makas tutuma, yazı yazma gibi becerilerinin geliştiğini ifade etmişlerdir.

Kurallara uyma (n=4) olumlu davranış geliştirme teması altında bildirilen diğer bir alt temadır. Kurallara uyma teması altında parmak kaldırarak konuşma (n=1), kıyafetlerini ve oyuncaklarını toplamak (n=1) ve sıraya girme (n=1) becerileri yer almaktadır. Katılımcılar, okul öncesi eğitimle çocukların sosyal kurallara uyma becerilerinin güçlendiğini ve bu sürecin onların toplumsal yaşama daha kolay adapte olmalarını sağladığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar çocuklarına kuralları evde öğretmekte zorluk yaşadıklarını, ancak okul öncesi eğitimle topluma uyum sağlamayı kolaylaştıran bu kuralların çocuklar tarafından kolaylıkla edinildiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, çocuklarının kendi çevrelerinde sınırlı sayıda kişiyle etkileşimde bulundukları için kuralları benimsemede zorluk yaşadıklarını, ancak okul öncesi eğitim kurumlarının sunduğu daha geniş çevre imkânı sayesinde çocuklarının olumlu davranışları örnek alabileceklerini ifade etmişlerdir. Olumlu davranış geliştirme teması altında katılımcı ifadelerine ilişkin örnek şu şekildedir:

“K3: Evet, hem okula alışması hem de genel insani vazifelerini öğrenmesi açısından gönderirdim. Çocuklar anaokulunda nerede ve nasıl davranması gerektiğini daha iyi biliyor. Mesela sınıfta arkadaşlarının yanında nasıl davranmalı, yemek yerken nasıl davranmalı, ellerini yıkamayı, sıra beklemeyi, öğretmenleriyle ve büyükleriyle nasıl konuşmalı bunları öğreniyor. Bunlar çok güzel beceriler. Evde biz bunları zor kazandırıyoruz çünkü evde birkaç kişiyi görüyor sürekli. Ama okullar öyle değil. Ayakları üzerinde durmayı öğretiyor.”

Tablo 5 ve Şekil 4 incelendiğinde sosyal beceri geliştirme teması katılımcıların en sıklıkla ifade ettikleri ikinci temayı oluşturmaktadır. Sosyal beceri geliştirme teması altında uyum sağlama (n=4), arkadaşlık kurma (n=5), paylaşma (n=3), iletişim becerileri (n=3) ve farklı insanlarla karşılaşma (n=1) alt temalarına yer verilmiştir. Katılımcılar okul öncesi eğitimin çocuklara sosyal ortamlarda uyum sağlama, arkadaşlık kurma, paylaşma, iletişim kurma ve farklı insanlarla karşılaşma gibi beceriler kazandırdığını belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılar okul öncesi eğitimi sadece akademik becerilerin gelişimi için değil, sosyal becerilerin gelişimi açısından da önemli bulmaktadır. Katılımcılar okul öncesi eğitim kurumlarını çocuklarının ev dışında sosyal etkileşim kurabilecekleri güvenli bir ortam olarak ifade etmiş, akranlarıyla deneyim kazanarak sosyalleştiklerini ve iletişim becerilerinin geliştiğini vurgulamışlardır. Bu temaya ilişkin katılımcı ifadelerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K4: Orada bir sürü arkadaşı var. Hep beraber yemek yiyorlar. Hep beraber oyun oynuyorlar. Birlikte paylaşmayı öğreniyorlar.”

“K9: Arkadaşları oluyor çokça. Uyum sağlamayı öğreniyorlar. Yani kafasına estiği gibi davranamıyor orada. Sınıfa, arkadaşlarına, öğretmenlerine uymak durumunda. İnsan olmanın gerektirdiği şeyleri kazanıyorlar. Çok çok önemli bu beceriler hayatta kalabilmek, ileriye gidebilmek ve iş bulabilmek için.”

Sayfa | 62

Tablo 5 ve Şekil 4’e göre katılımcılar okul öncesi eğitim faydası olarak okulu sevme (n=9), ilkokula kolay adapte olma (n=6) ve özgüven geliştirme (n=6) temalarını sıklıkla ifade etmiştir.

Tablo 5 ve Şekil 4’e göre katılımcılar, okul öncesi eğitimin çocuklar açısından en önemli faydalarından biri olarak okulu sevme davranışının gelişmesini vurgulamışlardır (n=9). Katılımcılar, çocukların eğlenceli ve destekleyici bir ortamda öğrenmeye başlamalarının, okul kavramını olumlu bir şekilde tanımlarına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca ilkokula kolay adapte olma (n=6) teması altında, okul öncesi eğitimle kazanılan rutinler, kurallar ve sosyal becerilerin, çocukların ilkokula geçiş sürecini kolaylaştırdığı ifade edilmiştir. Özgüven geliştirme (n=6) teması altında ise katılımcılar çocukların kendi başına karar verebilme, kendini ifade etme ve bireysel farkındalık kazanma gibi becerileri kazandığını belirtmiştir. Katılımcıların bu temalar bağlamındaki ifadelerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K1: Evet, daha kolay adapte oluyorlar okula. İlkokula devam etme sıklıkları artıyor. Çünkü anaokuluyla önce bir hazırlık yapılıyor, okul ve arkadaşları sevdiriliyor. Biliyorsunuz ki Romanlarda çok okula gitme yoktur. Çocuklar ilkokula gelince sıkılıyor. Gitmek istemiyor. Ama okula devam etmeleri onların gelecekleri için çok önemli.”

“K10: Arkadaşımın kızı gitmişti. Aynı yaşlardı. İkisi arasında o kadar fark vardı ki. Ben kendi çocuğum adına çok üzüldüm. Mesela arkadaşımın kızı İngilizce öğreniyordu. Kendine öz güven duyuyordu. Benim kızım gidemedi. Daha çekingen, özgüvensiz ve içe kapanık kaldı.”

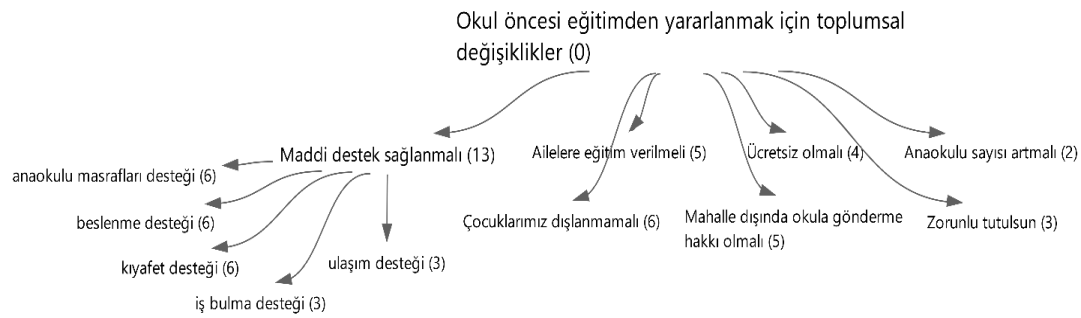
Katılımcılar okul öncesi eğitimin çocukların dil gelişimine (n=2) katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu kapsamda, çocukların akranlarıyla sağlıklı iletişim kurabildikleri, duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade ettikleri, karşısındaki kişiyi dinleme ve anlama becerilerinin geliştiği belirtilmiştir. Ayrıca, okul ortamında gerçekleştirilen etkinlikler sayesinde çocukların kelime dağarcıklarının zenginleştiği, kendilerini sözel olarak ifade etme konusunda daha istekli ve başarılı hale geldikleri vurgulanmıştır. Katılımcıların bu temalar bağlamındaki ifadelerine ilişkin örnek şu şekildedir:

“K9: Anaokuluna giden çocuklar kendilerini o kadar belli ediyor ki. Konuşmasından olsun, özgüveninden olsun. Çok güzel bir diksiyonları oluyor. Kelime öğreniyorlar. Kitap okuyorlar. Okudukça öğreniyorlar” şeklinde belirtmiştir.

“Çocuklarınızın okul öncesi eğitimden yararlanması için ne tür değişikliklerin yapılmasını isterdiniz?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 6’da ve Şekil 5’te sunulmuştur:

Tablo 6.
Okul öncesi eğitime ilişkin çözümler

Kodlar	f	Katılımcı kodları
Maddi destek sağlanmalı	13	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K12, K14, K15
Çocuklarımız dışlanmamalı	6	K6, K7, K8, K9, K11, K13
Ailelere eğitim verilmeli	5	K2, K6, K9, K12, K14
Mahalle dışında okula gönderme hakkı olmalı	5	K1, K3, K8, K9, K11
Eğitim ücretsiz olmalı	4	K1, K3, K4, K5
Eğitim zorunlu tutulmalı	3	K1, K2, K4
Anaokulu sayısı artırılmalı	2	K5, K7

Şekil 5. Okul öncesi eğitime ilişkin çözümler hiyerarşik kod modeli

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde katılımcılar en çok maddi destek sağlanmalı (n=13) yönünde görüş bildirirken sırasıyla çocuklarımız dışlanmamalı (n=6), ailelere eğitim verilmeli (n=5), mahalle dışında okula gönderme hakkı olmalı (n=5), eğitim ücretsiz olmalı (n=4), eğitim zorunlu tutulmalı (n=3) ve anaokulu sayısı artmalı (n=2) temalarına yer verilmiştir.

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çocuklarının okul öncesi eğitimden yararlanabilmesi için en çok maddi destek sağlanması gerektiğini vurguladıkları görülmektedir (n=13). Katılımcılar okul öncesi eğitimin yaygınlaşabilmesi ve daha erişilebilir olabilmesi için özellikle anaokulu masraflarının (n=6), çocukların beslenme (n=6) ve kıyafet (n=6) ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar iş bulma (n=3) ve ulaşım (n=3) gibi temel sorunların da çözümü kavuşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda ekonomik yetersizliklerin okul öncesi eğitime katılımın önündeki en büyük engellerden biri olduğunu ve ailelerin bu konuda desteklenmeye ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Katılımcılar kayıt ücretleri, materyal giderleri, aidatlar ve okulda yapılan çeşitli etkinlik maliyetlerinin aile bütçesini zorladığını belirtmiştir. Bu nedenle, tüm okul malzemelerinin ücretsiz olarak sağlanması, çocuklara kıyafet desteği verilmesi ve okulda sunulan yiyeceklerin ücretsiz olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bazı katılımcılar iş bulma (n=3) ve ulaşım (n=3) gibi temel sorunların da çözülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları çocuklarının okul öncesi eğitimden faydalanabilmesi için iş desteğine ihtiyaç duydukları, işsizlik problemlerinin kendileri ve çocukları için önemli bir sorun oluşturduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanabilmesi için ulaşım/servis desteğine ihtiyaç duyduklarını (n=3) ve ulaşım masraflarının karşılanması amacıyla maddi destek talep ettiklerini dile getirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

"K1: Eğitimin ücretsiz olmasını isterdim. Ücretsiz gibi duruyor ama değil aslında. İstenen tüm evraklar, kâğıtlar, boyamalar vesaire. Tüm malzemeler ücretsiz olsun. Çocuklara kıyafet, beslenme ve ulaşım desteği verilsin."

"K15: Çocuklarımın eğitimi için daha fazla imkân sağlanmalı. Çocuklarımın kıyafetleri olmalı, oyuncakları olmalı, yiyecekleri olmalı. Diğer çocuklarla eşit olmalı. İyi ortamlarda büyüme imkânı olmalı. İyi okullarda okuma imkânı olmalı. Bizim de çocuklarımız çok önemli."

Sayfa | 64

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çocuklarının okul öncesi eğitimden yararlanabilmesi için en önemli konulardan birinin toplum tarafından dışlanmamaları gerektiği vurgulanmıştır (n=5). Katılımcılar özellikle çocuklarının etnik kökenleri, sosyal statüleri veya yaşadıkları semt nedeniyle okulda dışlanma ve ayrımcılığa uğrama endişelerini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda, okul öncesi eğitim ortamlarının kapsayıcı, eşitlikçi ve ayrımcılıktan uzak bir yapıya kavuşturulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca katılımcılar eğitim hayatlarından sonra çocuklarının sahip oldukları etnik kökenleri nedeniyle iş bulmada güçlükler yaşayacaklarına, bu konuda da dışlanma yaşayacaklarına ilişkin endişelerini de dile getirmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek şu şekildedir:

"K7: Bizim çocuklarımızın diğer çocuklardan bir farkı yok. Öncelikle bunun bilinmesini isterim. Kimse çocuklarımızı dışlamasın. Her anne babanın çocuğu onlar için nasıl önemliyse, bizim çocuklarımız da bizim için önemli. Diğer çocuklarla eşit şartlarda okula gidebilsinler."

Şekil 5 ve Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların diğer bir ifadesine ilişkin tema ailelere eğitim verilmeli (n=5) şeklindedir. Katılımcılar çocuklarının okul öncesi eğitimden yararlanabilmesinde ailelerin bu süreçte daha etkin rol oynamalarını sağlamak amacıyla, ailelerin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ailelerin bilinçlendikçe, toplumsal önyargıların kırılacağı ve çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına gitmede daha istekli olacağına ilişkin görüşler bildirilmiştir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

"K2: Bence ilk olarak ailelerden başlansın. Bizlerin de anaokulunun önemini farkında olmamız lazım. Bize zorla eğitim versinler. Çünkü zorunlu tutmazlarsa biz asla katılmayız."

"K9: Başta bizler bilinçlenelim ki toplumdaki insanların da bize bakış açısı değişsin. Ailelerin eğitimden geçmeleri gerek. Yoksa bu yapıyı değiştirmek zor."

Şekil 5 ve Tablo 6'ya bakıldığında katılımcıların diğer bir ifadesine ilişkin tema mahalle dışında okula gönderme hakkı olmalı (n=5) şeklindedir. Katılımcılar çocuklarının sadece yaşadıkları mahalledeki okullarda eğitim almasının sınırlayıcı olduğunu, mahalle okullarında çocukların birbirine kötü örnek teşkil ettiğini bu nedenle Roman mahallelerinin dışındaki okul öncesi eğitim kurumlarına çocuklarını gönderebilme imkânına sahip olmayı talep etmişlerdir. Ancak böyle bir durumda da çocuklarının diğer etnik kökene sahip çocuklar ve aileleri tarafından dışlanıp, ayrımcılığa uğrayacaklarına ilişkin endişe duyduklarını da belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

"K1: Mesela çocuklarımız sadece mahalle okullarında değil, iyi okullarda okuyabilsinler. Bu imkân tanınsın. Anaokulu zorunlu tutulsun ki tüm çocuklar istemese de gitsin zorla da olsa en azından."

"K11: Hani çocuklarımız bizim kültürümüzdeki mahallelerde yaşıyor, o çevredeki anaokullarına veya diğer okullara gidiyor. Sadece Romanları tanıyıp, Roman arkadaşları oluyor. Sonra

bunlar birbirine özeniyor. Biri okulu sevmeyince diğeri de sevmiyor. Gitmek istemiyorlar. Ders yapmıyorlar. Bu çevre içinde kalmak bu sorunu devam ettiriyor. İlk olarak buna çare bulunmalı.” şeklinde görüş bildirmiştir.”

Sayfa | 65

Şekil 5 ve Tablo 6’ya bakıldığında katılımcıların diğeri bir ifadesine ilişkin tema ücretsiz olması (n=4) şeklindedir. Katılımcılar, özellikle ekonomik zorluklar nedeniyle okul öncesi eğitimin ücretsiz olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda katılımcılar maddi güçlüklerin çocuklarının eğitime erişimini engellediğini, bu nedenle okul öncesi eğitimin ücretsiz bir hale getirilmesinin okul öncesi eğitime katılımı artıracaklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K3: Tüm giderleri ücretsiz olsun isterdim.”

“K5: Yararlanıyor ama en büyük sorunumuz maddiyat olduğu için anaokulu eğitimi parasız olsa çok iyi olur.”

Şekil 5 ve Tablo 6’ya bakıldığında katılımcıların diğeri bir ifadesine ilişkin tema eğitim zorunlu tutulmalı (n=3) şeklindedir. Katılımcılar, okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi gerektiğini savunmuş, çocukların eğitim alması için zorunlu eğitim uygulamasının faydalı olacağına ilişkin görüş bildirmiştir. Okul öncesi eğitimin zorunlu tutulmasının çocuklarını istemeseler de eğitim almaya teşvik edeceklerini, zorunlu eğitimin hem ailelerin hem de çocukların eğitim sürecine dâhil olmasını sağlamada önemli olacağını belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnekler şu şekildedir:

“K1: Anaokulu zorunlu tutulsun ki tüm çocuklar istemese de gitsin zorla da olsa en azından.”

“K2: Hatta hangi okullara gideceklerini belirlesinler. Zorunlu tutsunlar. Gitmezlerse bazı yaptırım uygulansınlar. Biz zorlanmadıkça yapmıyoruz.” şeklinde görüş bildirmiştir.”

Şekil 5 ve Tablo 6’ya göre katılımcıların diğeri bir ifadesine ilişkin tema anaokulu sayısı artırılmalı (n=2) şeklindedir. Bu kapsamda katılımcılar mahallelerdeki eğitim imkânlarının iyileştirilmesi ve daha fazla anaokulu açılması gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Katılımcıların görüşlerine ilişkin örnek şu şekildedir:

“K1: Mahallelerimize eğitimi iyi veren anaokulları yapılabilir. Sayıca artırılmalı.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlgili çalışmada Türkiye’de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılım sorunlarının ebeveynlerinin gözünden ele alınması ve bu sorunlara çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar kapsamında 15 katılımcıdan 13’ünün çocuklarının daha önce okul öncesi eğitimden yararlanmadığı belirlenmiştir. Çocukların okul öncesi eğitime erişememelerin en önemli nedenini ekonomik nedenler oluştururken; kültürel, ailevi ve toplumsal etmenler de çocukların erişimini kısıtlayan etmenler olmuştur. Ekonomik nedenler bağlamında katılımcıların çoğu okul öncesi eğitim masraflarını karşılayabilecek maddi güçlerinin olmadığını, okul öncesi eğitimi oldukça masraflı bulduklarını özellikle de okul malzemeleri, okul aidatı, kıyafet ve beslenme masraflarını karşılayabilecek bir bütçeye sahip olmadıklarına ilişkin görüş bildirmişlerdir. Çocukların okul öncesi eğitime erişimini etkileyen kültürel etmenler incelendiğinde katılımcılar kendi kültürlerinde okul öncesi eğitime çok önem verilmemesi, çocukların birbirlerine olumsuz örnek olarak okulu terk davranışı sergilemesi, ebeveynlerin çocuklarına olumsuz rol model olması ifadelerine yer vermişlerdir. Toplumsal etmenler bağlamında ise katılımcılar toplumun Roman bireyleri Civelek, P. (2025). Eğitimde sürdürülebilirlik bağlamında Türkiye’de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(Özel sayı 4), 45-70.
DOI. 10.51460/baebd.1679213

dışlamasından kaynaklı sorunlara yönelmiştir. Bu kapsamda katılımcılar çocuklarını Roman mahalleleri dışındaki anaokullarına gönderemediklerini, alay, dışlanma gibi unsurlarla çocuklarının karşılaşmasından endişe duyduklarını ifade etmişlerdir. Erken çocukluk dönemi ve eğitimi bir toplumun ulusal kalkınma amaçlarına ulaşabilmesinde oldukça önemlidir (Türk Eğitim Derneği, 2022). Toplumumuz değerlendirildiğinde Roman toplumlarında okul öncesi de dahil olmak üzere okullaşma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Kumcağız vd., 2018). Birçok nedenden dolayı (ekonomik problemler, dışlanma, ayrımcılık vb.) Roman toplumlarında okullaşma oranının düşük olduğu bilinmektedir (Diktaş vd., 2016).

Çalışmada Roman ebeveynlerin okul öncesi eğitime ilişkin olumlu bir tutum ve algıya sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Roman ebeveynler okul öncesi eğitimi çoğunlukla faydacılık unsuru bakımından algılayarak, çocuklarının gelişimlerini destekleyen bir eğitim olarak vurgulamaktadır. Bu kapsamda tüm katılımcılar yeterli desteğin sağlanması durumunda okul öncesi eğitim kurumlarına çocuklarını göndermek istedikleri yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcılar, okul öncesi eğitimi çocukların temel yaşam becerileri kazanarak olumlu davranışlar sergilemesi açısından değerli bir araç olarak görmektedir. Katılımcıların çoğu, okul öncesi eğitimin çocukların günlük yaşam becerilerini geliştirdiğini belirtmiş; evde bu becerileri kazandırmada zorluk yaşadıklarını ancak okul öncesi eğitim sayesinde bu becerileri kolaylıkla edinebileceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca okul öncesi eğitimle çocukların sosyal kurallara uyma becerilerinin güçlendiğini ve bu sürecin onların toplumsal yaşama daha kolay adapte olmalarını sağladığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, çocuklarının kendi çevrelerinde sınırlı sayıda kişiyle etkileşimde bulundukları için kuralları benimsemede zorluk yaşadıklarını, ancak okul öncesi eğitim kurumlarının sunduğu daha geniş çevre imkânı sayesinde çocuklarının olumlu davranışları örnek alabileceklerini belirtmiştir. Katılımcılar okul öncesi eğitim kurumlarını çocuklarının ev dışında sosyal etkileşim kurabilecekleri güvenli bir ortam olarak belirtmiş, akranlarıyla deneyim kazanarak sosyalleştiklerini ve iletişim becerilerinin geliştiğini vurgulamışlardır. Roman ailelerin çoğu, çocuklarının eğitime önem verdiklerini belirtmesine rağmen, pratikte okul öncesi eğitime katılım oldukça düşüktür. Okul öncesi eğitim, çocuklara temel akademik ve sosyal beceriler kazandırarak onların ilkökul ve sonrasında daha başarılı olmalarına katkıda bulunur (Barnett, 2008). Okul öncesi eğitim, çocuklarda okula bağlılık duygusunu geliştirerek okul terk oranlarını düşürebilir. Bu bağlamda Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımları, çocukların okula uyum sağlamalarını kolaylaştırır ve akademik başarılarını destekleyerek diğer kademelerdeki eğitim sürecini tamamlamalarını sağlar (Reynolds et al., 2011). Erken çocukluk eğitimi, eğitimde fırsat eşitliğini sağlayarak tüm çocukların aynı başlangıç noktasından başlamasına yardımcı olur. Bu durum ise Roman çocukların ileriki eğitim süreçlerinde diğer çocuklarla daha eşit şartlarda eğitim almalarının önünü açar. Okul öncesi eğitim, farklı kültürleri tanıma ve toplumsal normlara uyum sağlama konusunda önemli bir zemin sunar. Roman çocukların okul öncesi eğitim almaları hem kendi kültürel kimliklerini geliştirmelerine hem de toplumun diğer üyeleriyle uyumlu bir eğitim süreci yaşamalarına katkıda bulunur. Bu uyum çocukların ileriki yaşlarda eğitim sürecine daha kolay entegre olmasını sağlar (Banks, 2016). Bu nedenle özellikle de Roman ebeveynlerin okul öncesi eğitimin önemi konusundaki bilinç düzeylerini artırılması, çocuklarının okulu terk etmelerini önlemeye ve çocukların okul öncesi eğitimden itibaren eğitimine öncelik vermelerini sağlamaya yönelik tedbirler alınmalıdır (Gündoğdu vd., 2020).

Roman ebeveynlerin çocuklarının okul öncesi eğitimden faydalanabilmeleri için yapılmasını istedikleri değişiklikler en çok maddi destek yönündedir. Bu bağlamda ekonomik yetersizliklerin okul öncesi eğitime katılımın önündeki en büyük engellerden biri olduğu ve ailelerin bu konuda desteklenmeye ihtiyaç duyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar kayıt ücretleri, materyal giderleri, aidatlar ve okulda yapılan çeşitli etkinlik maliyetlerinin aile bütçesini zorladığını belirtmiştir. Bu nedenle tüm okul malzemelerinin ücretsiz olarak sağlanması, çocuklara kıyafet desteği verilmesi ve okulda sunulan yiyeceklerin ücretsiz olması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımcılardan bazıları çocuklarının okul öncesi eğitimden faydalanabilmesi için iş desteğine ihtiyaç duydukları, işsizlik problemlerinin kendileri ve çocukları için önemli bir sorun oluşturduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar, çocuklarının okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanabilmesi için ulaşım/servis desteğine ihtiyaç duymaktadır. Katılımcılar ayrıca çocuklarının okulda dışlanma ve ayrımcılığa uğrama endişelerini dile getirmişlerdir. Katılımcılar çocuklarının okul öncesi eğitimden yararlanabilmesinde ailelerin bu süreçte daha etkin rol oynamalarını sağlamak amacıyla, ailelerin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ailelerin bilinçlendikçe, toplumsal önyargıların kırılacağı ve çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına gitmede daha istekli olacağına ilişkin görüşler bildirilmiştir. Katılımcılar çocuklarının sadece yaşadıkları mahalledeki okullarda eğitim almasının sınırlayıcı olduğunu, mahalle okullarında çocukların birbirine kötü örnek teşkil ettiğini bu nedenle Roman mahallelerinin dışındaki okul öncesi eğitim kurumlarına çocuklarını gönderebilme imkânına sahip olmayı talep etmişlerdir. Genel olarak katılımcılar çocukların farklı çevrelerden ve kültürlerden arkadaşlar edinmesi, daha geniş bir eğitim ortamına dâhil olmaları gerektiğini savunmaktadır. Katılımcılar, özellikle ekonomik zorluklar nedeniyle okul öncesi eğitimin ücretsiz olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda katılımcılar maddi güçlüklerin çocuklarının eğitime erişimini engellediğini, ekonomik güçlüklerin çocuklarının eğitimlerine engel olmaması gerektiğini, bu nedenle okul öncesi eğitimin ücretsiz bir hale getirilmesinin okul öncesi eğitime katılımı artıracığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, okul öncesi eğitimin zorunlu hale getirilmesi gerektiğini savunarak, ailelerin çocuklarının eğitime katılımını sağlamanın bu şekilde mümkün olacağını ifade etmişlerdir. Katılımcılar mahallelerindeki eğitim imkânlarının iyileştirilmesi ve daha fazla anaokulu açılması gerekliliğine vurgu yapmışlar, eğitimin kalitesini artıracak ve daha fazla çocuk için erişilebilir hale getirecek anaokullarının mahallelerde kurulması gerektiğini belirtmişlerdir. Toplumsal ilerleme, toplumdaki tüm bireylerin bir arada uyum içerisinde yaşamasıyla mümkündür. Bireylerin eğitim yoluyla kazandıkları bilgi, beceri ve alışkanlıklar doğrudan topluma katkıda bulunmaktadır (Heckman, 2006). Bu nedenle Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı, toplumsal gelişme ve ilerleme için önemli adımlardan birini oluşturmaktadır. Roman çocukların erken yıllardan itibaren eğitime dâhil edilmesi, çocukların eşit fırsatlar bağlamında gelişimini sağlarken, Roman çocuklara olan toplumsal önyargıların azalmasına ve çocukların toplumsal uyumunun güçlenmesine fırsat sunar. Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı, eğitimde yoksulluk ve dezavantajlı olma gibi döngülerin kırılmasında önemli bir unsur teşkil etmektedir. Gelişmiş ve kalkınmayı başarmış bir toplum iyi yetişmiş ve gelişen bireylerle mümkündür (Heckman, 2006). Bu nedenle ülkemizde önemli bir nüfus yoğunluğuna sahip gruplardan biri olan Roman toplumlarının erken yaşlardan itibaren eğitime katılımı oldukça önemli ve gereklidir. Roman çocuklarının eğitime erişiminin kısıtlılığı, sürdürülebilir bir eğitim sistemi inşa etmenin önünde büyük bir engeldir. Erken yaşta eğitim fırsatlarına erişemeyen Roman çocuklarının eğitim hayatlarına dezavantajlı bir başlangıç yapmaları, ilerleyen yıllarda akademik başarılarının düşük kalmasına ve topluma entegre olamamalarına neden olabilir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar kapsamında aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

Eğitim politikalarına yönelik öneriler;

- Roman çocuklara yönelik erken müdahale programları geliştirilerek çocukların erken yıllardan itibaren eğitim sürecine dâhil edilmesi sağlanmalıdır.
- Okul öncesi eğitim ücretsiz hale getirilerek zorunlu eğitim kapsamına alınmalıdır.
- Dezavantajlı grupların yaşadıkları bölgelerde okul öncesi eğitim kurumları sayıca artırılmalıdır.
- Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması amacıyla Roman çocuklara yönelik olarak çeşitli politikalar ve uygulamalar geliştirilmelidir (burs programları, gezici anaokulları, Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı ve devamlılık durumlarına ilişkin takip ve rehberlik uygulamaları vb.)
- Roman çocukların dışlanma kaygısı yaşamadan, güvenle eğitim alabilecekleri kapsayıcı ve kültürel çeşitliliği sağlayıcı eğitim ortamları oluşturulmalıdır.
- Roman çocukların ve ebeveynlerin eğitim süreçlerinde karşılaştıkları sorunları tespit edebilmek amacıyla yapılan çalışmalar genişletilmelidir.
- Roman çocukların yaşadıkları mahalleler dışında da eğitim alabilmeleri için ücretsiz servis imkânları sunulabilir.

Sosyal destek ve hizmetlere yönelik öneriler;

- Roman ailelere istihdam destekleri sağlanarak, ekonomik güçlüklerin önüne geçilmesi önerilmektedir.
- Çocukların okul öncesi eğitime devamını teşvik etmek amacıyla kıyafet, kırtasiye, beslenme gibi temel ihtiyaçlarının kamu kurumları ya da yerel yönetimler aracılığıyla karşılanması önerilmektedir.
- Mahalle bazlı sosyal destek merkezleri aracılığıyla Roman ailelerin ihtiyaçlarına yönelik hizmetler sunulabilir.
- Roman çocukların okula uyumunu kolaylaştırmak amacıyla mahalle bazlı eğitim merkezleri kurulabilir.
- Roman ailelerin sosyal hizmetlere erişimini artırmak amacıyla gezici sosyal hizmet birimleri kurulabilir.

Aile katılımına yönelik öneriler;

- Ailelerin okul öncesi eğitimin önemi konusunda farkındalıklarının artırılması amacıyla seminerler, ev ziyaretleri vb. uygulamalar aracılığıyla bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir.
- Çocukların gelişimlerine ve ebeveynlik rollerine ilişkin ailelere yönelik eğitim programları düzenlenerek ebeveynlerin sürece aktif katılımı desteklenebilir.
- Ebeveynlerin çocukların eğitim süreçlerine daha fazla katılımını sağlayacak modeller geliştirilebilir.
- Aile-okul işbirliğini destekleyici projeler uygulanabilir.
- Ebeveynlerin işsizlik sorununa çözüm üretmek amacıyla mesleki eğitim ve istihdam destek programları uygulanabilir.

WAJES, (2025), 16 (Special issue 4), 45-70.
BAEBD, (2025), 16 (Özel sayı 4), 45-70.
Research Paper / Araştırma Makalesi

Kaynakça

- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 1-9.
- Banks, J. A. (2016). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching* (6th ed.). Routledge.
- Barnett, W. S. (2008). *Preschool education and its lasting effects: Research and policy implications*. Education and the Public Interest Center and Education Policy Research Unit. <https://nepc.colorado.edu/publication/preschool-education>
- Çelik, K. ve Yüce Tar, Y. (2015). Samsun'da yaşayan Romanlar: Sınırlı sosyal hakla yaşam kurma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 621-635.
- Çeviker, A., Mumcu, H. E., Şekeroğlu, M. Ö. ve Bayrak, M. (2018). UNICEF'e göre Türkiye'de dezavantajlı kabul edilen grupların sportif etkinliklerle sosyal uyumun sağlanması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 221-238.
- Diktaş, A., Deniz, A. Ç. ve Balcıoğlu, M. (2016). Uşak'ta yaşayan Romanların Türk eğitim sistemi içerisindeki yaşadıkları problemler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 1121-1142.
- Eurochild. (2022). (In)visible children. <https://eurochild.org/uploads/2022/12/Invisible-children-Eurochild-2022-report-on-children-in-need-across-Europe.pdf>
- European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). (2020). *Roma and travellers in six countries*. Publications Office of the European Union. <https://fra.europa.eu>
- Hancock, R. D. and Algozzine, B. (2006). *Doing case study research*. Teachers College Press.
- Genç, Y., Taylan, H. H. ve Barış, İ. (2015). Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. *International of Academic Social Science Studies*, 33, 79-97.
- Gündoğdu, N., Coşkun Caymaz, F., Gezici, Z. ve Vural Tarlan, K. (2020). *Okumuşluk ele geçmez. Türkiye'deki Dom ve Abdal çocukların eğitim durumu: Gaziantep ve Şanlıurfa örnekleri*. Kırkayak Kültür.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900-1902. <https://doi.org/10.1126/science.1128898>
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 14-33.
- Kumcağız, H., Özcan, Ö. ve Şahin, C. (2018). Roman çocukların okul devamsızlığına ilişkin öğrenci, öğretmen, veli görüşleri ve çözüm önerileri. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 1(1), 54-85.
- Lane, P., Spencer, S. and Jones, A. (2014). *Gypsy, Traveller and Roma: Experts by experience*. Anglia Ruskin University Press.
- McCoy, D. C., Yoshikawa, H., Ziol-Guest, K. M., Duncan, G. J., Schindler, H. S., Magnuson, K., ... and Shonkoff, J. P. (2017). Impacts of early childhood education on medium- and long-term educational outcomes. *Educational researcher*, 46(8), 474-487.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Oktay, A. (2015). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Akademi.
- Öksüz, Y., Güven Demir, E. ve Baba Öztürk, M. (2018). Roman çocukların okul doyum düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Samsun ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 256-268.
- Reynolds, A. J., Temple, J. A., Ou, S. R., Arteaga, I. A. and White, B. A. B. (2011). School-based early childhood education and age-28 well-being: Effects by timing, dosage, and subgroups. *Science*, 333(6040), 360-364. <https://doi.org/10.1126/science.1203618>
- Sıfır Ayrımcılık Derneği. (2021). *Pandemi döneminde Roman çocukların eğitime erişimi*. https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2021-11/pandemi-doneminde-roman-cocuklarin-egitime-erisimi_ekin-cuhadar.pdf
- Sosyal Demokrasi Vakfı. (2020). *Türkiye'de Roman toplulukları ve yoksulluk araştırması raporu*. <https://sodev.org.tr/sodev-turkiyede-roman-topluluklari-ve-yoksulluk-arastirmasi/>
- Şişman, M. (2014). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem Yayınları.
- Civelek, P. (2025). Eğitimde sürdürülebilirlik bağlamında Türkiye'de yaşayan Roman çocukların okul öncesi eğitime katılımı. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(Özel sayı 4), 45-70.
- DOI. 10.51460/baebd.1679213

WAJES, (2025), 16 (Special issue 4), 45-70.
BAEBD, (2025), 16 (Özel sayı 4), 45-70.
Research Paper / Araştırma Makalesi

- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Roman vatandaşlara yönelik strateji belgesi - I. Aşama eylem planı (2023-2025)*. https://www.aile.gov.tr/media/127013/yeni-roman-strateji-belgesi-_20221222_v19.pdf
- T.C. Anayasası. (1987). *Ailenin korunması ve çocuk hakları*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Tisdell, E. J., Merriam, S. B. and Stuckey-Peyrot, H. L. (2025). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley and Sons.
- Türk Eğitim Derneği. (2022). *2022 eğitim değerlendirme raporu*. <https://tedmem.org/download/2022-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=4081&refresh=64770cedaf2041685523693>
- Yapıcı, M. ve Ulu, F. B. (2010). İlköğretim 1. sınıf öğretmenlerinin okul öncesi öğretmenlerinden beklentileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3(1), 43-55.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Sage Publications.